ਬਲਵਾਨ ਸਿੰਘ

ਬਨਾਮ

ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ ਰਾਜ ਅਤੇ ਹੋਰ

(2015 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 727)

ਅਗਸਤ 06,2019

[ਐੱਨ. ਵੀ. ਰਮਨਾ, ਮੋਹਨ ਐੱਮ. ਸ਼ਾਂਤਨਗੌਦਰ ਅਤੇ ਅਜੈ ਰਸਤੋਗੀ, ਜੇ. ਜੇ.]

ਦੰਡ ਕੋਡ, 1860: ਐੱਸ.120-ਬੀ ਅਤੇ ਐੱਸਐੱਸ. 148, 302/149– ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦਾ ਕੇਸ ਕਿ ਪੀੜਤ-ਮ੍ਰਿਤਕ ਨਾਲ ਪਿਛਲੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੂਜੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਗੱਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ-ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਪੀਡਬਲਯੂ-11 ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-12-ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-16 ਦੁਆਰਾ ਸੁਣੀ ਗਈ, ਜੋ ਘਟਨਾ ਸਥਾਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਸਨ, ਪੀੜਤ ਦੀਆਂ ਚੀਕਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ, ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਲਾਠੀਆਂ ਅਤੇ ਤੱਬਲ ਨਾਲ ਕੁੱਟਦੇ ਹੋਏ ਵੇਖਿਆ-ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਯੂ/ਐੱਸ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ। 148, 302/149 –ਯੂ/ਐੱਸ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। 120-ਬੀ ਵੀ ਪਰ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਕਥਿਤ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ-ਅਪੀਲ ਉੱਤੇ, ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆਃ ਕਥਿਤ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ, ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-16 ਦੇ ਬਿਆਨ ਘਟਨਾ ਦੇ ਅੱਠ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ-ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ-ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਤੱਥ ਵੱਖਰੇ ਹਨ-ਪੀਡਬਲਯੂ-2 ਨੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਥਾਂ' ਤੇ

ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਪੁਲਿਸ ਐਫਆਈਆਰ ਦਰਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਿੰਡ ਆਈ ਸੀ-ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਆਈਓ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਇੱਕ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਸੀ-ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਖੌਤੀ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ-ਘਟਨਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-16 ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਬਾਰੇ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕਹਾਣੀ ਮਨਘੜਤ ਜਾਪਦੀ ਹੈ-ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਵਾਲੀਆਂ ਡੰਡਿਆਂ ਅਤੇ ਤੱਬਲ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ 'ਤੇ ਵੀ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ-ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਕਿ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਖੂਨ ਮਨੁੱਖੀ ਮੂਲ ਦਾ ਸੀ (ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਖੂਨ ਦੇ ਟੁੱਟਣ ਕਾਰਨ ਖੂਨ ਦਾ ਸਮੂਹ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਸੀ) ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਦੇ ਉਸੇ ਖੂਨ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦਾ ਸੀ, ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਦੇ ਪਹਿਲੂ' ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਵੇਗਾ-ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ੀ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਸਾਜ਼ਿਸ਼, ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਨਤੀਜੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ- ਰਿਕਾਰਡ ਉੱਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸਮੱਗਰੀ ਜੋ ਅਸਥਿਰ ਹੈ, ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਬਾਰੇ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ-ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਵਾਦਪੂਰਨ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ-ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਰਿਹਾਅ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਅਪਰਾਧਿਕ ਮੁਕੱਦਮਾ-ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ-ਜਦੋਂ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ-ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਸਬੂਤ-ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਵਾਲੇ ਹਥਿਆਰ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ-ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੁਆਰਾ ਬੋਝ ਨੂੰ ਛੱਡਿਆ ਜਾਣਾ-ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਅਪੀਲਾਂ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਅਦਾਲਤ ਨੇ

ਰੱਖਿਆਃ 1.1 ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਘਟਨਾ 22 ਜਨਵਰੀ, 2007 ਨੂੰ ਵਾਪਰੀ ਸੀ, ਪਰ ਕਥਿਤ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ, ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-16 ਦੇ ਬਿਆਨ ਘਟਨਾ ਦੇ ਅੱਠ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਸਮਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਦੋਸ਼ੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਜੋ ਕਿ ਪਿੰਡ ਦਾ ਸਰਪੰਚ (ਪੰਚਾਇਤ ਚੇਅਰਮੈਨ) ਸੀ, ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਸਨ; ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ; ਕੁਝ ਦੋਸ਼ੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਇਹ ਗਵਾਹ ਪਿੰਡ ਆਏ ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤੇ। ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਦਾ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਬਾਰੇ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਬਾਰੇ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਗਵਾਹਾਂ ਜਾਂ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਵੱਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਤੱਥ ਵੱਖਰੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਗਵਾਹਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਪੀਡਬਲਯੂ-2 ਨੇ ਕਰਾਸ-ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਮੰਨਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਜਦੋਂ ਪੁਲਿਸ ਪਹਿਲੀ ਸੂਚਨਾ ਰਿਪੋਰਟ ਦਰਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਿੰਡ ਆਈ ਸੀ। ਪੀਡਬਲਯੂ-2 ਕੋਈ ਹੋਰ

ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇੱਕ ਘਰ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪੀਡਬਲਯੂ-2 ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਬੇਬੁਨਿਆਦ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਜਦੋਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਜਾਂਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪੀਡਬਲਯੂ-9, ਪਿੰਡ ਦਾ ਪਟੇਲ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਏ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜੇ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਘਟਨਾ ਦਾ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਜਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਬਾਰੇ ਤੱਥ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰੱਖਿਆ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਅਖੌਤੀ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਦਾ ਬਿਆਨ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਦਰਜ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਕਾਤਲਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਕਿ ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਨੇ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਪੀਡਬਲਯੂ-16 ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ, ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪੀਡਬਲਯੂ-16 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਹ ਅੱਠ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਪਿੰਡ ਸੇਮਾਰੀਆ ਆਇਆ, ਭਾਵ ਕੁੱਝ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ।

1.2 ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਵਾਲੀਆਂ ਸੋਟੀਆਂ ਅਤੇ ਤਬਲ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਬੂਤ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਲਈ ਮਦਦਗਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਖੂਨ ਨਾਲ ਰੰਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸੇ ਬਲੱਡ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਜੋ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਸੀ। ਫੋਰੈਂਸਿਕ ਸਾਇੰਸ ਲੈਬਾਰਟਰੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਟੁੱਟ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਿਆ ਸੀ। ਕਈ ਵਾਰ, ਸੇਰੋਲੋਜਿਸਟ ਲਈ ਸੀਰਮ ਦੇ ਟੁੱਟਣ, ਜਾਂ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਦੀ ਘਾਟ, ਜਾਂ ਹੈਮੇਟੋਲੋਜੀਕਲ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਆਦਿ ਕਾਰਨ ਖੂਨ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ, ਆਪਣੇ

ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ, ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਹੋਰ ਸਬੂਤ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚ ਬਾਰੇ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰਿਕਵਰੀ ਵਿੱਚ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਨੂੰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਿਕਵਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਮਾਂ ਬੀਤਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਟੁੱਟਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੁਆਰਾ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੇ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਦਾਗ਼ਦਾਰ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਇਹ ਕਾਫ਼ੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੀਜ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਖੂਨ ਮਨੁੱਖੀ ਮੂਲ ਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਖੂਨ ਦਾ ਸਮੂਹ ਖੂਨ ਦੇ ਟੁੱਟਣ ਕਾਰਨ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਸਿੱਟੇ' ਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦਾ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਫਾਰਮੂਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਸਾਬਤ ਕਰੋ, ਜਾਂ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿ ਖੂਨ ਦੇ ਸਮੂਹ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਹਨ। ਤਤਕਾਲ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਰਿਕਵਰੀ ਉੱਤੇ ਕੁੱਝ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਜੇ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਖੂਨ ਮਨੁੱਖੀ ਮੂਲ ਦਾ ਸੀ। ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਸਟੇਜ ਤੋਂ ਸਟੇਜ ਤੱਕ ਸੁਲਝਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਕਿ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਖੂਨ ਮਨੁੱਖੀ ਮੂਲ ਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸੇ ਖੂਨ ਸਮੂਹ ਦਾ ਸੀ ਜੋ ਦੋਸ਼ੀ ਦਾ ਸੀ, ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਹਥਿਆਰਾਂ ਅਤੇ ਤੱਬਲ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਦੇ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਦੋਵੇਂ

ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਨਤੀਜੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਦੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਗਾਇਬ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਸਮੱਗਰੀ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੇ ਘਰ ਕਿਉਂ ਇਕੱਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। [ਪੈਰਾ 8,9,12-15]

1.3 ਅਸਥਿਰ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਕੇਸ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਬਾਰੇ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਵਾਦਪੂਰਨ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਾ ਪਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

1.4 ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪੀਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੋਸ਼ੀ 1, ਦੋਸ਼ੀ 2 ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ 7 ਹਨ। 2010 ਦੇ ਐੱਸ. ਟੀ. ਨੰਬਰ 57 ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਦੋਸ਼ੀ ਅਪੀਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਥੇ ਇਹ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਲਾਭ ਹੋਰ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 2010 ਦੀ ਧਾਰਾ 57 ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, 2010 ਦੇ ਐੱਸ. ਟੀ. ਨੰਬਰ 57 ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਦੋਸ਼ੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਵੀ ਤੁਰੰਤ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਰਾਘਵ ਪ੍ਰਪੰਨਾ ਤ੍ਰਿਪਾਠੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਯੂਪੀ ਰਾਜ, ਏ.ਆਈ.ਆਰ 1963 ਐਸ. ਸੀ. 74: [1963] ਐੱਸ. ਸੀ. ਆਰ. 239 ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਸੱਤੀਆ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ (2008) 3 ਐੱਸ. ਸੀ. ਸੀ. 210; ਸ਼ਾਂਤੀਬਾਈ ਅਤੇ ਓਰਸ. ਵੀ. ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ, (2008) 16 ਐਸ. ਸੀ. ਸੀ 354: [2008] 3 ਐੱਸ. ਸੀ. ਆਰ. 713 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਆਰ. ਸ਼ਾਜੀ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲਾ ਰਾਜ, (2013) 14 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 266 : [2013] 3 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 1172; ਗੁਰਾ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ, (2001) 2 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 205 : [2000] 5 ਸਪਲਾਈ. ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 408 ; ਜਗਰੂਪ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ, (2012) 11 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 768 : [2012] 7 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 91; ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਤੇਜਾ ਰਾਮ ਅਤੇ ਹੋਰ (1999) 3 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 507 : [1999] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ 29; ਜੌਹਨ ਪਾਂਡਿਅਨ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਪੁਲਿਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ, ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਦੁਆਰਾ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ, (2010) 14 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 129 ; ਪ੍ਰਭੂ ਦਿਆਲ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਦਾ ਰਾਜ, (2018) 8 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ 127 - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

<u>ਕੇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਹਵਾਲਾ</u>

(2008) 3 ਐਸ. ਸੀ. ਸੀ 210	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰੋ	ਪੈਰਾ 8
[2008] 3 ਐਸ. ਸੀ. ਆਰ. 713	'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰੋ	ਪੈਰਾ 8
[1963] ਐਸ. ਸੀ. ਆਰ. 239	ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ	ਪੈਰਾ 8
[2013] 3 ਐਸ. ਸੀ. ਆਰ. 1172	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 9
[2000] 5 ਪੂਰਕ. ਐੱਸਸੀਆਰ 408	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 9
[2012] 7 ਐਸ. ਸੀ. ਆਰ. 91	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 9
[1999] 2 ਐਸ. ਸੀ. ਆਰ. 29	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 9

(2010) 14 ਐਸ. ਸੀ. ਸੀ 129	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 11
(2018) 8 ਐਸ. ਸੀ. ਸੀ 127	ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ	ਪੈਰਾ 12

ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨਿਆਂਇਕ ਫੈਸਲਾਃ 2015 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 727

2011 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 178 ਵਿੱਚ ਬਿਲਾਸਪੁਰ ਵਿਖੇ ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਮਿਤੀ 10.02.2015 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ।

ਨਾਲ

2016 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰ. 1197.

ਸੰਜੇ ਹੇਗੜੇ, ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ, ਸਰਵਮ ਰਿਤਮ ਖਰੇ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਵੇਤਾ ਚੌਰਸੀਆ, ਪ੍ਰਾਂਜਲ ਕਿਸ਼ੋਰ, ਰਾਹੁਲ ਤੋਮਰ, ਰਾਜੀਵ ਕੁਮਾਰ ਬੰਸਲ, ਐੱਮ. ਪੀ. ਸਿੰਘ, ਅਕਸ਼ੈ ਕੇ. ਘਈ, ਵਕੀਲ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ।

ਪ੍ਰਣਵ ਸਚਦੇਵਾ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਨੇਹਾ ਰਾਠੀ, ਜਤਿਨ ਭਾਰਦਵਾਜ, ਅਭਿਨਵ ਸ਼੍ਰੀਵਾਸਤਵ, ਰੂਪੇਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਵਕੀਲ। ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ।

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ

ਮੋਹਨ ਐੱਮ. ਸ਼ੰਤਨਗੌਦਰ, ਜੇ.

1. ਇਹ ਅਪੀਲਾਂ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 178 ਵਿੱਚ ਬਿਲਾਸਪੁਰ ਵਿਖੇ ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਮਿਤੀ 10.02.2015 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਲ 2011 ਦੀ ਧਾਰਾ ਅਤੇ ਸਾਲ 2011 ਦੀ ਫੌਜਦਾਰੀ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 179, ਵਧੀਕ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ, ਫਾਸਟ ਟਰੈਕ ਕੋਰਟ, ਪੇਂਡਰਾ ਰੋਡ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਿਲਾਸਪੁਰ ਵੱਲੋਂ 2010 ਦੀ ਧਾਰਾ 57 ਵਿੱਚ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸੰਹਿਤਾ (ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ, 'ਆਈ. ਪੀ. ਸੀ.') ਦੀ ਧਾਰਾ 148 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 2 ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾ ਯੋਗ ਅਪਰਾਧਾਂ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਹੈ।

2. ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦਾ ਕੇਸ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੀਤਾਂਬਰ ਸਿੰਘ (ਮ੍ਰਿਤਕ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ) ਨਾਲ ਪਿਛਲੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 1-ਬਲਵਾਨ ਸਿੰਘ (2015 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰਬਰ 727 ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ), 22 ਜਨਵਰੀ, 2007 ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ, ਦੂਜੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨਾਲ ਪੀਤਾਂਬਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਸੁੰਦਰਲਾਲ ਰਾਠੌਰ @ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਠੌਰ (ਪੀਡਬਲਯੂ-11) ਅਤੇ ਸ਼ਤਰੂਘਨ ਸਿੰਘ (ਪੀਡਬਲਯੂ-12) ਨੇ ਸੁਣੀ, ਜੋ ਉਸੇ ਥਾਂ ਤੋਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ੀ ਘਾਤਕ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਹੋ ਕੇ ਭਾਗਵਤ ਸੇਠ ਦੇ ਖੇਤ ਵੱਲ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਪੀਤਾਂਬਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਘਟਨਾ ਸਥਾਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਮੌਜੂਦ ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-16, ਜ਼ਖਮੀਆਂ ਦੀਆਂ ਚੀਕਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ੀ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਲਾਠੀਆਂ ਅਤੇ ਤੱਬਲ (ਲੋਹੇ ਦਾ ਬਣਿਆ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਪਕਰਣ) ਨਾਲ ਕੁੱਟ ਰਹੇ ਸਨ। ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-16 ਦੁਆਰਾ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਬਬਲ ਦੋਸ਼ੀ ਨੰਬਰ 4, ਅਰਥਾਤ ਅਸ਼ੋਕ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਸੀ। ਜ਼ਖਮੀ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਫਰਾਰ ਹੋ ਗਏ।

ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ 7 ਵਜੇ ਦ੍ਰੁਪਦ ਸਿੰਘ (ਪੀਡਬਲਯੂ-1) ਨੇ ਲਾਸ਼ ਦੇਖੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਸੂਚਨਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਨਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਪੂਤ (ਪੀਡਬਲਯੂ-17) ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਦ੍ਰੁਪਦ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਨਰ ਸਿੰਘ ਰਾਜਪੂਤ ਇਕੱਠੇ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਗਏ ਜਿੱਥੇ ਲਾਸ਼ ਪਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਪੀਤਾਂਬਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਸੂਚਨਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਚਾਚਾ ਸੀ।

3. ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪਹਿਲੀ ਅਪੀਲ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਘਟਨਾ ਦੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-16 ਦੀਆਂ ਗਵਾਹੀਆਂ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਬਾਰੇ ਗਵਾਹੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-11 ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-12 ਦੀਆਂ ਗਵਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਮੰਨਦਿਆਂ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਆਈ. ਪੀ. ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 148 ਅਤੇ ਆਈ. ਡੀ. 1 ਤਹਿਤ ਸਜ਼ਾ ਯੋਗ ਅਪਰਾਧਾਂ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ। ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਉਚਿਤ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਆਈ. ਪੀ. ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 120-ਬੀ ਤਹਿਤ ਵੀ ਦੋਸ਼ ਤੈਅ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਪਰ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਇਸ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

4. ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਬਲਵਾਨ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀ ਸੰਜੇ ਹੇਗੜੇ ਅਤੇ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਾਟੇਲ ਰਾਮ ਅਤੇ ਸੰਤੂ @ਸੰਤਰਾਮ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀ ਰਾਜੀਵ ਕੁਮਾਰ ਬੰਸਲ ਨੇ 'ਏ' ਪਟੀਸ਼ਨ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੇ ਸਬੰਧਤ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਪੀ ਡਬਲਯੂ-9 ਅਤੇ ਪੀ ਡਬਲਯੂ-16 ਦੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਲਗਾਏ ਸਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਗਵਾਹ ਘਟਨਾ ਸਥਾਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਥਿਤ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਘਟਨਾ ਦੇ ਲਗਭਗ ਅੱਠ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੌਜੂਦ ਸਨ ਜਾਂ ਹਾਲਾਂਕਿ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ

ਇਹ ਗਵਾਹ ਘਟਨਾ ਦੇ ਕਥਿਤ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਸਨ। ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਵਕੀਲ ਅਨੁਸਾਰ, ਪੀਡਬਲਯੂ-11 ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-12 ਦੇ ਸਬੂਤ ਵੀ ਅਸਪਸ਼ਟ, ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਅਤੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਨੇ ਆਈ. ਪੀ. ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 120-ਬੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

5. ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ।

6. ਰਿਕਾਰਡ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਘਟਨਾ 22 ਜਨਵਰੀ, 2007 ਨੂੰ ਵਾਪਰੀ ਸੀ ਪਰ ਕਥਿਤ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-16 ਦੇ ਬਿਆਨ ਘਟਨਾ ਦੇ ਅੱਠ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਬਾਰੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦੋਸ਼ੀ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਬਲਵਾਨ ਸਿੰਘ ਜੋ ਕਿ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਰਪੰਚ (ਪੰਚਾਇਤ ਚੇਅਰਮੈਨ) ਸਨ, ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਸਨ; ਦੋਸ਼ੀ ਬਲਵਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ; ਜਦੋਂ ਕੁੱਝ ਦੋਸ਼ੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਤਾਂ ਇਹ ਗਵਾਹ ਪਿੰਡ ਆਏ ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤੇ; ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-16 ਪਿੰਡ ਨਹੀਂ ਆਏ ਅਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ।

ਅਸੀਂ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹਾਂ ਕਿ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਦੇ ਬਿਆਨ ਨੂੰ ਦਰਜ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਬਾਰੇ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਸੱਚਾਈ ਬਾਰੇ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਗਵਾਹਾਂ ਜਾਂ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਵੱਲੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਿਆਨ

ਦਰਜ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਤੱਥ ਵੱਖਰੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਗਵਾਹਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਪੀਡਬਲਯੂ-2 ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਦਾ ਪਟੇਲ (ਪਟਵਾੜੀ) ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਪੀਡਬਲਯੂ-2 ਨੇ ਕਰਾਸ-ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਮੰਨਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਜਦੋਂ ਪੁਲਿਸ ਪਹਿਲੀ ਸੂਚਨਾ ਰਿਪੋਰਟ ਦਰਜ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਿੰਡ ਆਈ ਸੀ। ਪੀਡਬਲਯੂ-2 ਕੋਈ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਦਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਇੱਕ ਘਰ ਵਿੱਚ ਵੱਖਰੇ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੀਡਬਲਯੂ-2 ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ, ਅਤੇ ਮੌਕੇ' ਤੇ ਜਦੋਂ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਜਾਂਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਪਿੰਡ ਸੇਮਾਰੀਆ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ, ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਪਟੇਲ (ਪੀਡਬਲਯੂ-9) ਨੂੰ ਫੋਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਥਾਂ' ਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਹ (ਪੀਡਬਲਯੂ-9) ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਮੌਜੂਦ ਸੀ। ਪੀਡਬਲਯੂ-9, ਪਿੰਡ ਦਾ ਪਟੇਲ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ, ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਜਾਂ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਬਾਰੇ ਤੱਥ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹੀਂ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਸੀ, ਜੇ ਉਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਘਟਨਾ ਦਾ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਹੁੰਦਾ। ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਦਾ ਬਿਆਨ 30.01.2007 ਉੱਤੇ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਨੇ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਘਟਨਾ ਦਾ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਸੀ। ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਦਾ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਇੱਕ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਸੀ।

ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਅਖੌਤੀ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਦਾ ਬਿਆਨ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਦਰਜ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਕਾਤਲਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-16 ਕਰੀਬੀ ਦੋਸਤ ਹਨ ਅਤੇ ਘਟਨਾ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਪੰਥੀ ਨਾਚ ਦੇਖਣ ਇਕੱਠੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੋਵੇਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਚੀਕ ਸੁਣੀ ਅਤੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰਦੇ ਵੇਖਿਆ। ਇਹ ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-16 ਦਾ ਸਬੂਤ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਵਾਹਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਦੀ ਘਟਨਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਵਾਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਨੂੰ ਕੁੱਟਣ/ਹਮਲਾ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਕਥਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੋਸ਼ੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਹ ਮੌਕੇ ਤੋਂ ਫਰਾਰ ਹੋ ਗਏ। ਜੇ ਇਹ ਸੱਚ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਪੀਡਬਲਯੂ-9, ਜੋ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਸੀ, ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਪੀਡਬਲਯੂ-16 ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਅਣਜਾਣ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਪੀਡਬਲਯੂ-16 ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ ਪਿੰਡ ਕੁਸੁਮਕੋਂਡਾ ਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੋਂ 75 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਘਟਨਾ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਉਹ ਪਿੰਡ ਸੇਮਾਰੀਆ ਆਇਆ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ ਸੀ। ਪੀਡਬਲਯੂ-16 ਦਾ ਕਾਰਜ ਸਥਾਨ ਤਕਤਪੁਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਏ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸੇਮਾਰੀਆ ਪਿੰਡ ਤੋਂ 70 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਰਹੋ। ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਦਿਲਚਸਪ ਹੈ ਕਿ ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-16 ਲਗਭਗ 15 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਘਟਨਾ ਦੀ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਡਾਂਸ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦੇਖਣ ਗਏ ਸਨ। ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਹਾਣੀ, ਕਿ ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਨੇ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਪੀਡਬਲਯੂ-16 ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ, ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਪੀਡਬਲਯੂ-16 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਉਹ ਅੱਠ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਪਿੰਡ ਸੇਮਾਰੀਆ ਆਇਆ, ਭਾਵ ਕੁੱਝ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ।

7. ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਕੇਸ ਅਨੁਸਾਰ ਬਲਵਾਨ ਸਿੰਘ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹ ਉਸ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਘਟਨਾ ਦੇ ਅੱਠ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-16 ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਵੀ ਬਲਵਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਹੋਣ ਤੋਂ ਲਗਭਗ ਦੋ ਮਹੀਨਿਆਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗਵਾਹ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੋਰ ਦੋਸ਼ੀ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਡਰਦੇ ਸਨ। ਜੇ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਘਟਨਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-9 ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-16 ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਬਾਰੇ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕਹਾਣੀ ਨਕਲੀ ਅਤੇ ਮਨਘੜਤ ਜਾਪਦੀ ਹੈ।

8. ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਡੰਡਿਆਂ ਅਤੇ ਤੱਬਲਾਂ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਖੂਨ ਨਾਲ ਰੰਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਲਈ ਮਦਦਗਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਖੂਨ ਨਾਲ ਰੰਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸੇ ਖੂਨ ਸਮੂਹ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਜੋ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦਾ ਸੀ। ਫੋਰੈਂਸਿਕ ਸਾਇੰਸ ਲੈਬਾਰਟਰੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਟੁੱਟ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਿਆ ਸੀ।

ਸਤਤੀਆ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ, (2008) ਵਿੱਚ 3 ਐੱਸ. ਸੀ. ਸੀ. 210, ਇੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਉਲਟਾਉਣ ਲਈ ਅਗਵਾਈ ਕੀਤੀ ਸੀ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਬਰਾਮਦਗੀ ਦੌਰਾਨ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਾਮਾਨ 'ਤੇ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ

ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਸਨ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਕ ਨੂੰ ਏ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਗੰਭੀਰ ਕਮੀ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸ਼ਾਂਤੀਬਾਈ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ, (2008)16 ਐੱਸ. ਸੀ. ਸੀ. 354, ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੱਪੜਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁੱਝ ਕੱਪੜਿਆਂ ਉੱਤੇ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਕੱਪੜਿਆਂ ਅਤੇ ਮਿੱਟੀ, ਕੁਹਾੜੀ, ਪੱਥਰਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਨਮੂਨਿਆਂ ਉੱਤੇ ਪਾਏ ਗਏ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਬਲੱਡ ਗਰੁੱਪ ਦੇ ਸਨ ਜੋ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਮੌਕੇ ਤੋਂ ਲਏ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਬੇਮੇਲਤਾ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਰੁੱਧ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ।

ਰਾਘਵ ਪ੍ਰਪੰਨਾ ਤ੍ਰਿਪਾਠੀ ਅਤੇ ਹੋਰਾਂ ਬਨਾਮ ਯੂਪੀ ਏਆਈਆਰ (1963) ਐਸਸੀ 74: ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

"21. ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਘਰ ਤੋਂ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਵਾਲੀ ਮਿੱਟੀ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਾਲਾਤ 9 ਅਤੇ 10 ਦਾ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਮਨੁੱਖੀ ਖੂਨ ਨਾਲ ਰੰਗੀ ਹੋਈ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ, ਸਾਡੀ ਰਾਏ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਵਾਲੀ ਧਰਤੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਤੋਂ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਣਾ ਦੂਰ ਦੀ ਗੱਲ ਹੋਵੇਗੀ ਕਿ ਧਰਤੀ ਮਨੁੱਖੀ ਖੂਨ ਨਾਲ ਰੰਗੀ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਖੂਨ ਕਮਲਾ ਅਤੇ ਮਧੂਸੂਦਨ ਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਤੱਖ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। "

(ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ)

ਇਸ ਲਈ, ਪੰਜ ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ ਕਿ ਧਰਤੀ ਉੱਤੇ ਮਿਲੇ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਜਾਂ ਹਥਿਆਰ ਮਨੁੱਖੀ ਮੂਲ ਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਖੂਨ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦੇ ਸਨ।

9. ਅਸੀਂ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਵੀ ਜਾਣੂ ਹਾਂ ਕਿ, ਕਈ ਵਾਰ, ਸੀਰਮ ਵਿਗਿਆਨੀ ਲਈ ਸੀਰਮ ਦੇ ਟੁੱਟਣ, ਜਾਂ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਦੀ ਘਾਟ, ਜਾਂ ਹੈਮੇਟੋਲੋਜੀਕਲ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਆਦਿ ਕਾਰਨ ਖੂਨ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਅਦਾਲਤ, ਆਪਣੇ ਨਿਆਂਪੂਰਨ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਿਆਂ, ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ

ਅਧਾਰ ਤੇ, ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਦੇ ਲਾਭ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਹੋਰ ਸਬੂਤ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਜਾਂਚ ਬਾਰੇ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਆਰ. ਸ਼ਾਜੀ ਬਨਾਮ ਕੇਰਲ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, (2013) 14 ਐਸ. ਸੀ. ਸੀ. 266 , ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀਃ

“31. ਸੀਰਮ ਦੇ ਟੁੱਟਣ ਕਾਰਨ ਖ਼ੂਨ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸੇਰੋਲੋਜਿਸਟ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਕੁਹਾੜੀ ਉੱਤੇ ਫਸਿਆ ਖ਼ੂਨ ਮਨੁੱਖੀ ਖ਼ੂਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਧੱਬਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿੱਚ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਹੈਮੇਟੋਲੋਜੀਕਲ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਅਤੇ ਪਲਾਜ਼ਮੈਟਿਕ ਕੋਗੂਲੇਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਕਿ ਇੱਕ ਸੇਰੋਲੋਜਿਸਟ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਖ਼ੂਨ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸ਼ੱਕ ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਪਹਿਲੂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਿਆਂਇਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਮੀਰ ਵਾਲਾ ਮਨ ਕੁਝ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨਾਲ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਵਸੂਲੀ ਇੱਕ ਖੁਲਾਸਾ ਏ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਬਿਆਨ, ਖ਼ੂਨ ਦੇ ਸਮੂਹ (ਸਮੂਹਾਂ) ਦਾ ਮੇਲ ਜਾਂ ਗੈਰ-ਮੇਲ ਮਹੱਤਵ ਗੁਆ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ”

ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਗੁਰਾ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ।

ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ, (2001) 2 ਐਸ. ਸੀ. ਸੀ. 205, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੀ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਖ਼ੂਨ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਬਾਰੇ ਰਿਪੋਰਟ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੋਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ

ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਸਮਾਂ ਬੀਤਣ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਖੂਨ ਦਾ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਵਰਗੀਕਰਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਿਆ ਸੀ।

ਜਗਰੂਪ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, (2012) 11 ਐੱਸ. ਸੀ. ਸੀ. 768, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਬਰਾਮਦ ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਇੱਕ ਖੁਲਾਸਾ ਬਿਆਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਅਤੇ ਸੀਰੋਲੋਜੀਕਲ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਖੂਨ ਮਨੁੱਖੀ ਮੂਲ ਦਾ ਸੀ, ਖੂਨ ਸਮੂਹ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਣ ਨਾ ਹੋਣਾ ਆਪਣੀ ਮਹੱਤਤਾ ਗੁਆ ਚੁੱਕਾ ਸੀ।

ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ ਬਨਾਮ ਤੇਜਾ ਰਾਮ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, (1999) 3 ਐੱਸ. ਸੀ. ਸੀ. 507, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਸੀਰਮ ਦੇ ਟੁੱਟਣ ਕਾਰਨ ਖੂਨ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਸੀਰੋਲੋਜਿਸਟ ਦੀ ਅਸਫਲਤਾ ਦਾ ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਹਥਿਆਰ ਉੱਤੇ ਫਸਿਆ ਖੂਨ ਮਨੁੱਖੀ ਖੂਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਖੂਨ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਹੋਈ ਸੀ, ਹਥਿਆਰ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸਥਿਤੀ ਅਯੋਗਤਾ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸ਼ੱਕ ਇੱਕ ਵਾਜਬ ਪਹਿਲੂ ਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਿਆਂਇਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜ਼ਮੀਰ ਵਾਲਾ ਮਨ ਕੁਝ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਦੋਸ਼ੀ ਦੁਆਰਾ ਕੋਈ ਲਾਭ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।

10. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀਜੇਕਰ ਉਪਰੋਕਤ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਇੱਕ ਨੁਕਸਾਨਦੇਹ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗਾ ਆਰ. ਸ਼ਾਜੀ (ਸੁਪਰਾ), ਗੁਰੂ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ (ਸੁਪਰਾ), ਜਗਰੂਪ ਸਿੰਘ (ਸੁਪਰਾ) ਅਤੇ ਤੇਜਾ ਰਾਮ (ਸੁਪਰਾ) ਸਬੰਧਤ ਹਨ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬਿਆਂ 'ਤੇ

ਹਰ ਇੱਕ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੈਰ-ਪੁਸ਼ਟੀ ਖੂਨ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦਾ ਜਾਂ ਖੂਨ ਦਾ ਮੂਲ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਦੋਸ਼ੀ ਬਚਾਅ ਪੱਖ ਦੀ ਦਲੀਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਮਾੜਾ ਦੋਸ਼ ਹੈ ਮੁਕੱਦਮਾ, ਜਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ 'ਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਘੜਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਗਲਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਫਸਾਉਣ ਲਈ।

11. ਜੌਹਨ ਪਾਂਡੀਅਨ ਬਨਾਮ ਰਾਜ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਪੁਲਿਸ ਇੰਸਪੈਕਟਰ, ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ, (2010) 14 ਐਸ. ਸੀ. ਸੀ. 129 ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਤੱਥਾਂ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਦੇ ਸਬੂਤ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਸਨ। ਫੋਰੈਂਸਿਕ ਸਾਇੰਸ ਰਿਪੋਰਟ (ਐੱਫ. ਐੱਸ. ਐੱਲ.) ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਖੁਲਾਸਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਖੂਨ ਮਨੁੱਖੀ ਮੂਲ ਦਾ ਸੀ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਕਿ ਕਿਉਂਕਿ ਹਥਿਆਰ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਦੇ ਸਬੂਤ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਲਈ ਸਾਬਤ ਹੋਏ ਸਨ, ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਕਾਫ਼ੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮੂਲ ਦੇ ਸਨ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਖੂਨ ਦੇ ਸਮੂਹ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਿਆ ਸੀ।

12. ਉੱਪਰ ਚਰਚਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੇਸ ਉਸ ਬੋਝ ਨੂੰ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੂੰ ਆਮ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਕੇਸ ਦੇ ਹੋਰ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਤਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਉੱਤੇ, ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਰੁੱਧ ਵਸੂਲੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਬੂਤ ਉੱਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਛੱਡਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਤੱਥ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹਾਂ ਕਿ ਰਿਕਵਰੀ ਵਿੱਚ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਨੂੰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਖੂਨ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਰਿਕਵਰੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਮਾਂ ਬੀਤਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਟੁੱਟਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਦਿਆਲ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ, (2018) 8 ਐਸ. ਸੀ. ਸੀ. 127, ਜਿੱਥੇ

ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ (ਮੋਹਨ ਐੱਮ. ਸ਼ਾਂਤਾਨਾਗੌਦਰ ਜੇ.) ਨੂੰ ਫੈਸਲਾ ਲਿਖਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਤੇਜਾ ਰਾਮ (ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੇ) ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਅਪਰਾਧ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਦੇ ਖੂਨ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲਤਾ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਕੇਸ ਲਈ ਘਾਤਕ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਿਆਲ ਕੇਸ (ਉੱਪਰ) ਵਿੱਚ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਐੱਫ. ਐੱਸ. ਐੱਲ. ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਗਾੜ ਦੇ ਕਾਰਨ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਦੇ ਖੂਨ ਦੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ, ਪਰ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮੂਲ ਦੇ ਸਨ, ਅਤੇ ਹਾਲਾਤ ਸਬੰਧੀ ਸਬੂਤ ਦੀ ਲੜੀ ਹੋਰ ਗਵਾਹਾਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬੈਲਿਸਟਿਕ ਮਾਹਰ ਅਤੇ ਫੋਰੈਂਸਿਕ ਸਾਇੰਸ ਲੈਬਾਰਟਰੀ ਦੁਆਰਾ ਕਤਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਥਿਆਰ ਬਾਰੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

13. ਉੱਪਰ ਦੱਸੀ ਗਈ ਚਰਚਾ ਤੋਂ, ਅਸੀਂ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜੇ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੁਆਰਾ ਖੂਨ ਦੇ ਧੱਬੇ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੇ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਦਾਗੀ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਇਹ ਕਾਫ਼ੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚੀਜ਼ਾਂ ਉੱਤੇ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਖੂਨ ਮਨੁੱਖੀ ਮੂਲ ਦਾ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਖੂਨ ਦੇ ਟੁੱਟਣ ਕਾਰਨ ਖੂਨ ਦਾ ਸਮੂਹ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ 'ਤੇ ਸਿੱਟੇ' ਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਪਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਫਾਰਮੂਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੂੰ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਖੂਨ ਦੇ ਸਮੂਹ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਹਨ।

14. ਤਤਕਾਲ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਫਿਰ, ਅਸੀਂ ਰਿਕਵਰੀ 'ਤੇ ਕੁਝ ਭਰੋਸਾ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਸੀ, ਜੇ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਘੱਟੋ ਘੱਟ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਖੂਨ ਏ ਸੀ ਮਨੁੱਖੀ

ਮੂਲ ਦੇ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪੀਡਬਲਯੂ 9 ਅਤੇ 16 ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਇੱਕ ਪੜ੍ਹਾਅ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਪੜ੍ਹਾਅ ਤੱਕ ਕੇਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਕਿ ਰੰਗਿਆ ਹੋਇਆ ਖੂਨ ਮਨੁੱਖੀ ਮੂਲ ਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸੇ ਖੂਨ ਸਮੂਹ ਦਾ ਸੀ ਜੋ ਦੋਸ਼ੀ ਦਾ ਸੀ, ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਹਥਿਆਰਾਂ ਅਤੇ ਤੱਬਲ ਦੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਦੇ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੀ ਬਰਾਮਦਗੀ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਸਹਾਇਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ।

15. ਜੋ ਬਚਿਆ ਹੈ ਉਹ ਪੀਡਬਲਯੂ-11 ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-12 ਦੇ ਸਬੂਤ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਬਾਰੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਦੋਸ਼ੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਬਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ, ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਅਦਾਲਤਾਂ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਨਤੀਜੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋਸ਼ੀ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਕਤਲ ਦੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਗਾਇਬ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਕੋਈ ਸਮੱਗਰੀ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ੀ ਬਲਵਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਕਿਉਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਸਨ।

16. ਉਪਰੋਕਤ ਸਮੱਗਰੀ ਜੋ ਅਸਥਿਰ ਹੈ, ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਦੇ ਕੇਸ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਬਾਰੇ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਮੰਨੀ ਗਈ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਚਸ਼ਮਦੀਦ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੀਡਬਲਯੂ-11 ਅਤੇ ਪੀਡਬਲਯੂ-12 ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਉੱਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨਾ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸੇ ਗਏ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ, ਰਿਕਵਰੀ ਦੇ ਪਹਿਲੂ ਉੱਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਰਭਰਤਾ ਵੀ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ। ਹੇਠਲੀ ਅਦਾਲਤ ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਵਿਵਾਦਪੂਰਨ ਫੈਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਾ ਪਵੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ।

ਅਸੀਂ ਪਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਪੀਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੋਸ਼ੀ 1, ਦੋਸ਼ੀ 2 ਅਤੇ ਦੋਸ਼ੀ 7 ਹਨ। 2010 ਦੇ ਐੱਸ. ਟੀ. ਨੰਬਰ 57 ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਦੋਸ਼ੀ ਅਪੀਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਇੱਥੇ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸਤਗਾਸਾ ਪੱਖ ਨੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵਾਜਬ ਸ਼ੱਕ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਾਬਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਲਾਭ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਦੋਸ਼ੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 2010 ਦੀ ਧਾਰਾ 57 ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, 2010 ਦੇ ਐੱਸ. ਟੀ. ਨੰਬਰ 57 ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਦੋਸ਼ੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਅਪੀਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਅਪੀਲਾਂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

Tarun Mehra

Advocate